

VICTOR JINGA DESPRE LITERATURA ȘI GÂNDIREA ECONOMICĂ ROMÂNEASCĂ DIN SECOLELE XVIII—XIX

1. Marea Unire din 1918 a deschis, pentru poporul român, calea unor profunde transformări economice, sociale, politice și cultural-ideologice. Pe bună dreptate România s-a aflat atunci „în fața celei mai importante probleme ce i s-a prezentat vreodată, aceea a organizării noului stat și a stabilirii liniilor noi a dezvoltării sale în viitor”¹. Mai întâi se impunea depășirea formelor și amprentelor tradițional-provinciale și integrarea firească a structurilor de civilizație transilvăneană, bucovineană și basarabeană în structurile de civilizație general românești. Apoi trebuiau îndeplinite, cu rapiditate, dezideratele exprimate în actele de unire, precum și-n declarațiile guvernului român, referitoare la demararea unui amplu proces de reforme prin care structurile economico-sociale, politico-instituționale și legislative să fie create sau adaptate la noile condiții apărute după primul război mondial și făurirea statului național unitar român².

În această ambianță, sub semnul *confluențelor*³, a raporturilor dintre *tradiție* și *modernitate*⁴ se fac pași însemnați în câmpul cercetărilor socio-umane⁵ și se stabilesc relații benefice între *cultură* și *conomie*⁶. Perioada interbelică se detașează astfel nu numai prin marile înfăptuiri legislative și economice, dar și prin marile sale realizări în plan cultural. În această efervescentă generală se disting două preocupări fundamentale: *democratizarea procesului educațional prin lărgirea accesului la știință, învățământ și cultură a unui număr însemnat de tineri și instituționalizarea, în consonanță cu spiritul științific modern european, a învățământului și culturii românești*⁷. În acest context,

---

¹ Grigore Antipa, *Problemele evoluției poporului român*, București, 1919, p. V.

² Marcel Știrban, *Din istoria României 1918—1921. Probleme ale vieții politice, economice și sociale*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1987; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire 1918—1940*, vol. II—III, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986—1988; Vasile Pușcaș, Vasile Vesa (coordonatori), *Dezvoltare și modernizare în România interbelică: 1919—1939. Culegere de studii*, București, Ed. politică, 1988; Nicolae Păun, *Stat și economie. România în perioada dintre cele două războaie mondiale 1919—1939*, Cluj-Napoca, 1992; Keith Hitchins, *România 1866—1947*, București, Ed. Humanitas, 1996, p. 359—402.

³ Z. Ornea, *Confluențe*, București, Ed. Eminescu, 1976.

⁴ Z. Ornea, *Tradiție și modernitate în deceniul al treilea*, București, Ed. Eminescu, 1980.

⁵ Pompiliu Teodor, *Climatul politic și cultural [după 1918]*, în vol. *Cunoaștere și acțiune. Profiluri de gânditori români*, coordonator Andrei Marga, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1986, p. 26—34.

⁶ M. Tudosia, I. Saizu, *Cultură și economie. Puncte de vedere în perioada interbelică*, Iași, Ed. Junimea, 1986.

⁷ P. Teodor, *op. cit.*, p. 20—21.

prin entuziasmul și strădania unor inimoși dascăli și cercetători din vechiul regat sau din teritoriile românești unite cu România, iau ființă, pe tot cuprinsul țării, dar mai ales în Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia, noi instituții de învățământ și cercetarea care vor deschide larg porțile spre *noile generații ale epocii unirii celei mari*. Totodată dorința de formare a unei intelectualități strălucite profund atașată, creativ și constructiv, la marile valori democratice și cultural-spirituale universale și europene a generat o amplă acțiune pentru sprijinirea formării și pregătirii tineretului românesc în marile universități europene.

Victor Jinga⁸ face parte, indubitabil, din *generația Marii Uniri*. Pentru el istoricul an 1918 a avut ample semnificații și valențe politico-naționale și economico-sociale: „Transilvania s-a dovedit după 1918, nu numai de drept ci și de fapt un teritoriu de adeziune organică la spațiul geoeconomic al Dunării de Jos; detașarea ei de spațiul maghiar al Dunării de mijloc a contribuit la realizarea unui echilibru economic pe care nu l-a cunoscut mai înainte”⁹. În același timp momentul 1918 a fost pentru Victor Jinga, un moment crucial atât pentru formarea sa intelectuală, cât și pentru viitoarele sale preocupări științifice și didactice. Astfel după 1918, în noul și generosul cadru oferit de formarea României Mari, el reușește să-și încheie studiile la Școala comercială din Brașov, după care, la fel ca și alți tineri din generația sa își îndreaptă pașii spre renumite instituții de învățământ din Europa. Între anii 1920—1925 îl întâlnim la una dintre cele mai vechi și mai prestigioase instituții de învățământ economic european: *Institutul Superior de Științe Economice din Veneția*. Și-a completat apoi studiile la Grenoble, Geneva și Graz. „Timpul petrecut în Italia și Franța — ne spune unul din contemporanii și apropiații lui — i-au stimulat imaginația creatoare, claritatea și frumusețea expunerii în conferințe, prelegeri, comunicări, în elaborarea lucrărilor. Studiile făcute în Elveția și Austria, i-au disciplinat activitatea, l-au făcut să înțeleagă necesitatea unei informări cuprinzătoare, rigoare și probitate științifică”¹⁰.

Mărturisirile sale de mai târziu ne dezvăluie pe *omul și economistul* preocupat de îndeplinirea, cu conștiinciozitate, după terminarea studiilor universitare, a marilor răspunderi ce stăteau în fața generației sale: „Venisem la Veneția — cu aproape cinci ani în urmă — cu fața spre apus; mă înapoiam acum, spre casă, cu fața spre răsărit... Făcusem aproape cinci ani muncă de laborator. Arena în care intrăm acum inaugura perioada împlinirilor, a confruntărilor și competițiilor, a întâlnirilor cu omul real, cu umbrele și luminile unei societăți imperfecte,

⁸ Despre viața și activitatea lui Victor Jinga vezi: Traian Dumitrescu și Valeriu Mircea, *Monografiile și bibliografiile corpului profesoral al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale Cluj — Brașov și al I.S.E.P.-ului Brașov (1921/1929—1948 și 1948—1950)*, București, f.a. p. 9—50. Vezi de asemenea volumul: *Din viața și activitatea economistului profesor Victor Jinga. Culegere de studii*, coordonator Mihai D. Drecin, Oradea, 1994 și Mihai D. Drecin, *Postfață la volumul Victor Jinga, Probleme fundamentale ale Transilvaniei*. Ediția a II-a, îngrijit de Mihai D. Drecin și Margareta Susana Spânu, Brașov, 1995, p. 703—742, vezi și bibliografia cu lucrări despre Victor Jinga de la p. 745.

⁹ Victor Jinga, *op. cit.*, p. 545.

¹⁰ Vasile Gionea, *Victor Jinga, omul și câteva din ideile fundamentale ale opereii sale*, în vol. *Din viața și activitatea economistului profesor Victor Jinga*, p. 27.

poate neînțelegătoare, poate refractară la înnoiri, la îmbunătățiri¹¹. Cu aceste gânduri Victor Jinga se lansa într-un amplu program de sprijinire a neamului său, de consolidare a Marii Uniri, convins fiind că numai prin păstrarea cu sfințenie a noii arhitecturi politico-naționale realizate la 1918 poporul român se putea afirma în concertul națiunilor civilizate ale bătrânului continent.

2. Încă din perioada studiilor universitare, pe când își redacta lucrarea sa de doctorat referitoare la *Reformele agrare și dezvoltarea creditului popular în România*, Victor Jinga a fost adept al *metodei istorice* în cercetarea și explicarea faptelor, fenomenelor și proceselor economice¹². Nu era un solitar în demersurile sale. La începutul secolului XX, atât înainte dar mai ales după primul război mondial, istoricii, sociologii și economiștii români căutau să înțeleagă prezentul economic prin raportarea acestuia la trecut¹³. Resorturile unui astfel de demers se sprijineau pe inițiativele și progresele din perimetrul științelor istorice și economice¹⁴, dar și pe necesitățile stringente ale prezentului. A exprimat, poate cel mai bine, acest deziderat al epocii sale, istoricul și economistul Gheorghe Zane: „Orice problemă economică este un produs istoric și nu un eveniment spontan. Oricare dintre categoriile fundamentale ale economiei contemporane, capitalul, profitul, renta, salariul, moneda, sunt realități în care este înmagazinat un lung și bogat trecut. Ele sunt, în ultimă instanță, încorporațiunea a nenumărate momente din cursul devenirii lui. Întreaga economie contemporană este forma concretă a unei devenirii și totodată numai un singur moment din întreaga ei devenire¹⁵.”

Victor Jinga a avut o solidă pregătire istorică. Bibliografia lucrărilor sale¹⁶, și mai ales lectura acestora ne dovedesc pe deplin acest lucru. Aproape nu există lucrare redactată de el, în care să nu se facă referiri concrete la trecut în general și la trecutul economic în special. Relevantă de asemenea este și monumentală lucrare, apărută în 1945 la

¹¹ Apud M. D. Drecin, *Postfață*, p. 705.

¹² *Ibidem*; încă din 1903 sociologul francez François Simiand propunea cercetarea fenomenelor economice contemporane prin utilizarea *metodei istorice în științele sociale*. Vezi: François Simiand, *Méthode historique et science sociale*, reeditat în revista „Annales. Économies. Sociétés. Civilisations”, janv.—mars, 1960, p. 83—119; cf. Michel Margairaz, *Histoire économique XVIIIe—XXe siècles. Textes essentiels*, Paris, 1992, p. 25—35.

¹³ Costin Murgescu, *Mersul ideilor economice la români. Epoca modernă*, vol. I, Ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 43—78.

¹⁴ Georges Lefebvre, *La naissance de l'historiographie moderne*, Paris, 1971, p. 306—314; Vasile Cristian, *Istoriografie generală*, București, Ed. didactică și pedagogică, 1979, p. 209—235; Charles-Olivier Carbonell, *L'historiographie*, Paris, 1981, p. 84—101; Guy Bourdè, Hervé Martin, *Les écoles historiques*, Paris, 1983, p. 181—214; J. D. Bernal, *Știința în istoria societății*, București, Ed. politică, 1964, p. 707—868; Madeleine Grawitz, *Méthodes des sciences sociales*, Paris, 1993, p. 62—72; Henri Denis, *La formation de la science économique*, Paris, P.U.F., 1967, passim; Gromoslav Mladenatz, *Cunoaștere și metodă în știința economică*, II, București, f.a., p. 209—228; Augustin Tătaru, *Considerațiuni asupra scrisului economic în România*, Extras din „Observatorul Social-Economic”, Nr. 1—2—3, Ianuarie—Iunie 1946, p. 3—67.

¹⁵ Gh. Zane, *Chestiuni de economie politică*, Iași, 1939, p. 33.

¹⁶ Vezi *Bibliografia selectivă* întocmită de Mihai D. Drecin în prelungirea *Postfaței* la vol. *Probleme fundamentale ale Transilvaniei*, p. 743—744.

Braşov, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*. De altfel pentru această lucrare, de istoria economiei, Victor Jinga va primi premiul Academiei Române, în acelaşi an. De asemenea activitatea la catedră a fost axată, alături de predarea economiei politice şi metodologia cercetării economice, şi pe prezentarea istoriei doctrinelor economice¹⁷. După al doilea război mondial profesorul Jinga, asemenea altor intelectuali români, a suferit datorită prigoanei comuniste. Atunci când şi-a reluat activitatea, după aproape 15 ani de forţată întrerupere a preocupărilor ştiinţifice, aceasta a fost canalizată predilect spre istoria gândirii şi activităţii economice. Ultimele două lucrări publicate¹⁸ sau cele rămase în manuscris¹⁹ sunt exemple elocvente în această ordine de idei.

3. Analiza literaturii şi gândirii economice româneşti din secolele XVIII—XIX este, aşadar, unul din demersurile ştiinţifice care se încadrează armonios în opera şi preocupările pentru istoria gândirii şi vieţii economice ale profesorului Victor Jinga. Referiri tangenţiale la acest subiect întâlnim în mai multe din lucrările şi cursurile sale universitare. De o remarcabilă şi densă consistenţă ştiinţifică rămâne însă lucrarea: *Gândirea economică românească în secolul al XIX-lea*, publicată mai întâi de „Asociaţia profesorilor de la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale Cluj”, în *Conferinţele Extensiunii Academice*, vol. II, 1936—37²⁰, iar apoi, în 1938, în broşură separată. După opinia noastră lucrarea lui Victor Jinga, deşi nu este o premieră în literatura de specialitate, are meritul de a fi surprins cu multă acribie împrejurările istorice în care s-a forjat şi a evoluat gândirea economică modernă din spaţiul istoric românesc. Din acest punct de vedere ea este o primă şi relevantă sinteză în istoriografia noastră economică²¹. De remarcat că Victor Jinga a scris această lucrare la o vârstă de profundă maturitate, după aproape un deceniu de carieră didactică şi după o bogată activitate ştiinţifică care, până la acea dată s-a concretizat în 20 de lucrări ştiinţifice şi didactice ce însumau nu mai puţin de 1477 de pagini. Era de altfel într-o perioadă de profundă şi fertilă activitate publicistică, de organizare şi sprijinire concretă a mişcării cooperatiste din ţara noastră, precum şi de ridicare la un nivel superior, pe un nou edificiu universitar, a şcolii superioare economice româneşti transilvănene. De aceea lucrarea s-a vrut, într-un moment de răscruce din evo-

¹⁷ M. D. Drecin, *Postfaţă*, p. 706.

¹⁸ Victor Jinga, *Principii şi orientări ale comerţului exterior al României 1859—1916*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1975; Idem, *Moneda probleme contemporane*, vol. I—II, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1981.

¹⁹ *Crearea reţelei moderne de credit în România (1859—1916)*, *Economistul şi sociologul Vilfredo Pareto (1848—1923)*. *Consideraţii despre gândirea economică italiană; Economistul suedez Gustav Cassel, Cronologia aşezării populaţiei în Transilvania, şi altele*. Vezi la bibliografia întocmită de M. D. Drecin, secţiunea *Lucrări rămase în manuscris*, p. 744.

²⁰ Victor Jinga, *Gândirea economică românească în secolul al XIX-lea. Consideraţii sumare*, în „*Conferinţele extensiunii Academice*” vol. II, 1936—37, p. 167—261.

²¹ Ioan Lumperdean, *Consideraţii privind evoluţia şi stadiul actual al cercetărilor despre literatura economică românească de la sfârşitul secolului al XVIII-lea — prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „*Studia Universitatis Babeş-Bolyai*”, *Oeconomica*, 1—2, 1993, p. 14.

luția economiei românești interbelice²², a fi un *ghid util pentru clarificarea unor momente din istoria gândirii economice românești*, sau cum mărturisea cu deosebită modestie autorul, „o expunere sumară... pentru a ne da o imagine satisfăcătoare privitoare la ideile economice pentru care au militat înaintașii din secolul trecut“²³.

Construcția discursului științific din lucrarea amintită, la fel ca și din altele, surprinde cititorul prin consistența textului și maniera de abordare a problematicii. Deși economist, dar cu un apetit deosebit pentru istorie, el folosește o metodă modernă, aproape nouă până la acea dată, de abordare a temei în discuție, prin ample prezentări a celor mai reprezentative texte din gândirea economică românească modernă. În cele 97 de pagini sunt inserate aproape 250 de citate cu tematică economică din operele oamenilor politici, gânditorilor și economiștilor români. Lăsând documentul să „vorbească“, Victor Jinga se apropie de metoda de investigare a trecutului, impusă încă din 1929, de școala *Analelor franceze*²⁴, metodă care a fost îmbrățișată, cu generozitate, și de unii istorici români ca Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu și David Prodan²⁵. A reușit astfel prin acesta să ofere lectorului o imagine veridică asupra a ceea ce a fost și mai ales ce a reprezentat literatura și gândirea economică românească din secolele XVIII—XIX în peisajul cultural-spiritual românesc și universal. Intervențiile și opiniile sale sunt discrete, plăcute și pertinente. Ele nu impun și mai ales nu obligă pe cititor, fie el specialist sau nespecialist în domeniul științelor economice, să-și construiască o *imagine despre subiect prin intermediar*.

S-a afirmat pe bună dreptate, despre Victor Jinga că a fost, în același timp *economist-practician* și *economist-teoretician*²⁶. A fost un *practician* deoarece s-a preocupat de înființarea Băncii populare „Săceleana“, a lucrat la Banca „Cetatea“ din Brașov și apoi la „Creditul minier“ din București și chiar în anul când a fost numit profesor la catedră, devenea și președintele Uniunii Cooperativelor din Transilvania²⁷. A fost un *teoretician*, deoarece a încercat de-a lungul carierei sale didactice și științifice să analizeze și să explice, cu profesionalism și

²² Statisticile, dicționarele, enciclopediile, presa și lucrările timpului indică o dezvoltare susținută a economiei românești după marea criză din anii 1929—1933. Vezi pe larg bibliografia de la nota 2.

²³ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 248.

²⁴ G. Lefebvre, *op. cit.*, p. 315—31; Maurice Aymard, *The Annales and french historiography*, în „Journal of European Economic History“, I, 1972, p. 491—511; Jacques Le Goff, *L'histoire nouvelle*, în vol. *La Nouvelle Histoire*, Paris-Bruxelles, 1988—1990, p. 35—75; Lucian Boia, *Historiens des Annales*, în „Analele Universității București“, 30, 1981, p. 49—62; Jean-Marie Domenach, *Anchetă despre ideile contemporane*, București, Ed. Humanitas, 1991, p. 40—53; Charles-Olivier Carbone, *op. cit.*, p. 109—123; V. Cristian, *op. cit.*, p. 245—270; G. Bourdè, H. Marlin, *op. cit.*, p. 245—270.

²⁵ Lucian Boia, *L'historiographie roumaine et l'école des „Annales“*. *Quelques interférences*, în „Analele Universității București“, Istorie, 28, 1979, p. 31—40; Pompiliu Teodor, *Istoricul David Prodan*, în vol.: *Stat. Societate. Națiune*, îngrijit de Nicolae Edroiu, Aurel Răduțiu, Pompiliu Teodor, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1982, p. 32—34; Idem, *Gheorghe I. Brătianu și spiritul „Analelor“*. *Analogii, sincronisme și convergențe*, în vol. *Confluente istoriografice românești și europene. 90 de ani de la nașterea istoricului Gheorghe I. Brătianu*, Iași, 1988, p. 25—46.

²⁶ Vasile Giunea, *op. cit.*, p. 28.

²⁷ *Ibidem*, p. 27—28; cf. M. D. Drecin, *Postfață*, p. 705—706.

responsabilitate civică, fenomenele și procesele economice contemporane. Atunci când cu entuziasm și spirit de sacrificiu a purces la organizarea și așezarea pe baze moderne a mișcării cooperatiste în Ardeal, el a vrut ca *economist-teoretician* să-și verifice „justețea și eficiența teoriilor prin aplicarea lor în practică”²⁸. Chiar și-n perioada când a funcționat ca subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale, în guvernele Miron Cristea, Armand Călinescu, Gheorghe Argeșanu și Constantin Argetoianu²⁹, activitatea sa a fost orientată pe două direcții principale: *educativ-ideologică* și *economico-aplicativă*³⁰. Lectura operei sale ne îndreptățește să afirmăm că literatura și gândirea economică românească din secolele XVIII—XIX a fost abordată prin prisma celor două laturi ale activității sale. Ca *teoretician* el a dorit să reconstituie și să explice un segment important din evoluția scrisului și a științei economice românești. Ca *practician* el a fost tentat, nu de puține ori, să vină cu exemple concrete, practice, care să lămurească problematica pusă în discuție, să sprijine și să argumenteze benefic discursul științific.

Parcurgând lucrările lui Victor Jinga, dar mai ales lucrarea special dedicată gândirii economice în secolul al XIX-lea, observăm preocuparea de etapizare și analiză tematică a gândirii economice premoderne și moderne românești. Plecând de la ideea că gândirea economică „poate fi urmărită și identificată pe calea publicațiilor: cărți, broșuri, reviste, presă, manifeste, etc.”³¹, Victor Jinga detectează începuturile literaturii economice românești în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când apar primele cărți, care se detașează de încercările anterioare și sporadice „de-a explica unele aspecte ale vieții economice practice”³². În această ordine de idei el a sesizat rolul și importanța *Epocii luminilor*, precum și a marilor curente economice ale timpului, îndeosebi *mercantilismul* și *fiziocratismul*³³, care au influențat nemijlocit viața economică și deciziile în plan politic, economic și editorial din Europa și din lume. Primele cărți sau *manuale de învățatură economică* editate în limba română în spațiul cultural românesc, care după aprecierea lui Jinga tratează, „chestiuni economice și gospodărești”³⁴ sunt rezultatul, deopotrivă, a unor motivații doctrinare și practice³⁵.

²⁸ Vasile Gionea, *op. cit.*, p. 28.

²⁹ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi — 1859 până în zilele noastre — 1995*, București, Ed. Machavelli, 1995, p. 125—130; cf. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, vol. II, p. 1549—1551; M. D. Drecin, *Postfață*, p. 710.

³⁰ M. D. Drecin, *Postfață*, p. 710.

³¹ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 168.

³² *Ibidem*.

³³ Victor Jinga, *Curs de Economie Națională*, Cluj, 1932—1933, p. 7—20. Despre aceste curente economice vezi pe larg: Toader Ionescu, Gheorghe Popescu, *Istoria gândirii economice din antichitate până la sfârșitul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 1992, p. 32—65; Gheorghe Popescu, *Fundamentele gândirii economice*, Oradea, Ed. Anotimp, 1993, p. 15—33.

³⁴ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 169.

³⁵ Ioan Lumperdean, *Idei și practici economice novatoare în literatura economică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, începuturile secolului al XIX-lea, în Studii și cercetări economice*, vol. XXIII, partea a II-a, Cluj-Napoca, 1994, p. 511—512.

Interesul pentru problemele economice, pentru înfățișarea și discutarea lor, în presa timpului, în lucrările de economie, în discursurile oamenilor politici în documentele programatice ale mișcărilor revoluționare prepașoptiste, precum și-n programele și cursurile primelor instituții de învățământ superior românesc, ca Școala de la Sfântu Sava și Academia Mihăileană, este detectat de Victor Jinga la începutul secolului al XIX-lea. Acest interes a fost generat de o serie de *împrejurări istorice* favorabile neamului românesc. Dintre acestea, la loc de frunte, se situează — în concepția lui Jinga — *tratatul de la Adrianopole din 1829*, care „a însemnat în politica și posibilitățile economice ale Principatelor un mare eveniment”³⁶, prin care s-a desființat definitiv monopolul otoman asupra comerțului românesc și s-a asigurat pătrunderea economiei românești în circuitul comercial internațional³⁷. Procesul de modernizare, deși timid și nu întotdeauna pe măsura așteptărilor, este evident și ireversibil. El se încadrează, așa cum a sesizat și Victor Jinga, într-un larg complex factorial, jalonat între 1829—1859 de introducerea *Regulamentelor Organice*, *revoluția de la 1848* și *Congresul de pace de la Paris din 1856*.

Deschiderile care se realizează în această perioadă au contribuit la „statornicirea unor legături comerciale întinse cu țările din Apus”³⁸, au grăbit penetrația literaturii economice occidentale în centrul și estul Europei, inclusiv în țările române. În același timp numeroși tineri din țările noastre frecventează instituțiile de învățământ occidentale și stabilesc contacte personale, directe, cu unii din economiștii și teoreticienii de marcă ai vremii. Sub presiunea evenimentelor internaționale, sub influența covârșitoare a scrierilor occidentale³⁹, în gândirea și practica economică românească *liberul schimb* devine opțiunea oamenilor politici și scriitorilor români. Dintre toți aceștia, la loc de frunte este așezat de Victor Jinga, *Nicolae Șuțu*. Acesta a fost considerat „întâiul scriitor român în cele economice care a studiat un grup de probleme și și-a sistematizat gândirea în vederea unor soluții cu caracter practic”⁴⁰. Considerat de Victor Jinga *un pioner al gândirii economice românești*, Nicolae Șuțu are meritul „de-a fi introdus la noi, pentru întâia dată, o dezbateră de economie generală, sprijinindu-și argumentația pe teorii mult apreciate în acea vreme și pe date statistice care chiar dacă nu vor fi absolut exacte, totuși au servit ca indicațiuni pentru a trage concluzii considerate logice”⁴¹.

³⁶ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 173.

³⁷ Ștefan Zeletin, *Burghezia română originea și rolul ei istoric*, București, 1925, p. 25—81; Andrei Oțetea, *Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional*, București, Ed. Academiei, 1977, passim.

³⁸ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 173.

³⁹ Victor Jinga, *Principii și orientări ale comerțului exterior...*, p. 22. Vezi în acest sens și G. Zane, *Economia politică la Academia Mihăileană. La centenarul învățământului economic*, în G. Zane, *Studii*, București, Ed. Eminescu, 1980, p. 116; Marius Oprea, *Carte și societate în București la începutul epocii moderne*, în „Revista istorică”, 3—4/1991, p. 171—182; Lucia Taftă, *Ideile de modernizare a societății românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Revista istorică”, nr. 5—6/1992, p. 565—566.

⁴⁰ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 177.

⁴¹ *Ibidem*, p. 179; despre preocupările lui Nicolae Șuțu în domeniul statisticii vezi: I. Veverca, *Contribuții cu caracter statistic în opera lui Nicolae Șuțu*, în vol. *Din istoria statisticii românești, Culegere de articole*, f. 1., 1969, p. 99—108.

În pleiada marilor economiști de la mijlocul și din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Victor Jinga distinge de asemenea pe Alexandru Moruzi, Ion Ionescu de la Brad, Ion Ghica, Petre S. Aurelian, Ion Strat, Dionisie Pop Marțian, Teodor Diaman „care, după inițieri în gândirea economică străină și în problemele apropiate de realitățile românești, fac exegeze de economie națională, formulează teorii explicative, întocmesc monografiile, fac recomandări și propun soluții, înfiripându-se astfel o gândire economică românească importantă și interesantă care, cu timpul, se amplifică și se adâncește“ (subl. ns.)⁴². Alături de aceștia sunt trecuți în revistă istorici, oameni politici, oameni de cultură, jurnaliști ca: Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Mihail Eminescu, Alexandru D. Xenopol și alții. Toți aceștia formează, ceea ce Victor Jinga a numit, *școala economică națională*⁴³, care în secolul al XIX-lea, prin preocupări teoretice și practice, s-a pus în slujba neamului românesc, pentru a stabili principalele direcții și opțiuni de dezvoltare și modernizare a României, în funcție de posibilitățile și interesele reale ale țării.

În ce împrejurări istorice au trăit și au activat reprezentanții *școlii economice naționale*? Prin ce s-a caracterizat activitatea acesteia? Care au fost principalele idei vehiculate? Cum s-au transpus unele din acestea în activitatea economică concretă? Iată întrebări la care orice cercetător încearcă să răspundă, atât pentru el, cât și pentru confracții săi de breaslă sau pentru publicul larg. Victor Jinga a reușit, printr-o analiză pătrunzătoare, să ajungă la concluzii interesante care răspund, în parte, acestor probleme.

Epoca în care s-au format și activat reprezentanții gândirii economice românești din secolul al XIX a fost una a *tranzitiei*, sau a *tranzitiilor* (cum opina un reputat specialist american⁴⁴) de la *feudalism* la *capitalism*, de la *medieval* la *modern*, a fost o epocă complexă și complicată, meandrică și de durată la fel ca și-n alte spații geografice⁴⁵, care-și are începuturile la sfârșitul secolului al XVIII-lea, se desfășoară pe parcursul întregului secol al XIX-lea și chiar la începutul secolului XX. Din aceste motive reprezentanții *școlii economice naționale* s-au aflat într-o dublă ipostază, de *spectatori*, dar și de *participanți direcți* la marile acte ale regenerării economice naționale. „De aci — ne spune Jinga — au rezultat unele avantaje, printre care, mai ales, contactul permanent cu realitățile mediului înconjurător, dar și dezavantajul neputinței aprofundării problemelor, diletantismul, uneori, chiar o vâ-

⁴² Victor Jinga, *Principii și orientări ale comerțului exterior...*, p. 22.

⁴³ *Ibidem*, p. 23.

⁴⁴ Immanuel Wallerstein, *The Capitalist World-Economy*, Cambridge University Press, 1984, p. 138—151.

⁴⁵ Pentru tranziția de la *medieval* la *modern*, de la *feudalism* la *capitalism*. vezi, din imensa bibliografie, pe această temă, lucrările: Henri Hauser, *Les débuts du capitalism*, Paris, 1931; Henri Seé, *Les Origines du capitalism moderne*, Paris, 1940; Andrei Oțetea, *Renașterea și reforma*, București, Ed. Științifică, 1968, p. 41—75 (capitolul: *Renașterea economică. Începuturile capitalismului*); Fernand Braudel, *Civilisation matérielle, économie et capitalisme (XV-e—XVIII-e siècle)*, vol. I—III, Paris, 1979; Michel Beaud, *Histoire du capitalism de 1500 à nos jours*, Paris, 1981; Radu Manolescu, *Relațiile capitaliste în Europa Apuseană în secolele XIV—XVII. Curs special*, București, 1989.

dită superficialitate⁴⁶. Într-un asemenea cadru, dezbaterile privind *modernizarea societății*, a superiorității *liberschimbismului* sau *protecționismului*, a *raportului dintre agricultură și industrie* au fost pe larg discutate și teoretizate în epocă. Victor Jinga consacră pagini importante acestor momente din istoria gândirii economice românești. El fixează, din acest punct de vedere, rolul și locul pe care l-a avut unirea din 1859 în procesul regenerării naționale și economice românești, când s-a optat, chiar prin *Discursul de investitură a lui Al. Ioan Cuza*, ca domn al Principatelor Unite, spre o economie aflată total „sub regimul libertății celei mai absolute”⁴⁷. Arhitectul politicii de *liber-schimb*, a fost Ion Ghica „a cărei concepție economică se reflectează complet în mesajul adresat țării de domnitor”⁴⁸. Chiar și atunci când „ideologia liberschimbistă . . . a scăzut din intensitate”⁴⁹, Ion Ghica rămâne, spre 1885, un nostalgic și un luptător aproape singular al liberalismului economic⁵⁰.

Protecționismul economic a fost o altă temă, majoră, de reflecție și analiză a economiștilor, oamenilor politici și de cultură români⁵¹. Victor Jinga i-a acordat, în exegeza sa despre gândirea economică a veacului al XIX-lea, importante și interesante pagini. „Protecționismul — definit de Jinga — este un concept de politică economică și un complex de intervenții de stat privind ocrotirea internă a anumitor activități economice și mai ales protejarea unor ramuri de activitate economică națională prin măsuri de politică comercială și vamală”⁵². El își argumentează aserțiunea prin prezentarea celor mai reprezentative personalități care au sprijinit, teoretic și faptic politica protecționistă a României moderne (M. Kogălniceanu, I. C. Brătianu, G. Barițiu, D. P. Marțian, P. S. Aurelian, B. P. Hașdeu, M. Eminescu, A. D. Xenopol), prin înfățișarea analitică a legislației în domeniu, precum și a rezultatelor nemijlocite ale acesteia. A văzut, pe bună dreptate, în Friederich List „economistul protecționist cu cea mai mare influență asupra gândirii economice românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”⁵³, iar pe Dionisie Pop Marțian, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai curentului protecționist, l-a considerat „un Bălcescu al economiei noastre naționale”⁵⁴. Analist fin, cu mult spirit critic, Victor Jinga a surprins cu fidelitate efectele pozitive, dar și pe cele negative ale pro-

⁴⁶ Victor Jinga, *Principii și orientări ale comerțului exterior* . . . , p. 23.

⁴⁷ Victor Jinga, *Gândirea economică* . . . , p. 190.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 202.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 183.

⁵¹ *Ibidem*, p. 204—215; Idem, *Principii și orientări ale comerțului exterior* . . . , p. 112—142; cf. C. Botez, I. Saizu, *Pagini uitate de cultură economică. Congresele economice din România (Iași, 1882 și 1884)*, București, 1982; Idem, *Acțiuni ale României după războiul de independență*. („De la Plevna politică la Plevna economică”), Iași, Ed. Junimea, 1988.

⁵² Victor Jinga, *Principii și orientări ale comerțului exterior* . . . , p. 113.

⁵³ *Ibidem*, p. 114. Victor Jinga a apreciat, dar totodată, a analizat și criticat influența lui List asupra gândirii economice românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, considerând că „economistul german a fost deseori citat, până la abuz, atribuindu-i-se valoare de ultim cuvânt în materie economică și mai ales în politica comercială”. Victor Jinga, *Gândirea economică* . . . , p. 214.

⁵⁴ Victor Jinga, *Principii și orientări ale comerțului exterior* . . . , p. 131.

tecționismului românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dintre cele negative el constată *uzura intelectuală* a gânditorilor și economiștilor români, în prea îndelungata perioadă, de peste 50 de ani, de dezbateri privitoare la importanța *liberului schimb* sau a *protecționismului economic*.

Relația *agricultură — industrie* a fost pusă în discuție, încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, de reprezentanții *școlii economice naționale*⁵⁵. Victor Jinga a explicat această problematică, evolutiv, prin raportarea permanentă la condițiile concrete din economia românească. Din această perspectivă, *școala economică românească* a parcurs o interesantă și benefică evoluție, în consonanță cu mersul general al societății, cu aspirațiile naționale și posibilitățile reale ale economiei românești⁵⁶. El a surprins, mai întâi, păreri timide, exprimate la 1838 de Nicolae Șuțu, referitoare la „introducerea treptată a artelor industriale“, pentru a continua într-un larg și foarte bine argumentat expozeu științific momentele cele mai importante, privind industrializarea, din evoluția gândirii și economiei românești. Sunt prezentate, în acest sens, texte esențiale din operele lui P. S. Aurelian, D. P. Marțian și A. D. Xenopol. Recitind astăzi textele alese de Victor Jinga din lucrările autorilor amintiți, și comparându-le cu cele prezentate în alte lucrări, anterioare sau posterioare lui, putem constata deplina maturitate și putere de selecție pentru esențial și reprezentativ, pentru bogăția informațiilor și importanța judecăților de valoare. Pentru cercetătorul interesat astăzi de cercetarea vocabularului istoric⁵⁷, aceste texte sunt izvoare prețioase prin intermediul cărora pot fi detectate cadrele mentale și lingvistice ale economiștilor din epoca modernă. Grupajele semantice, pe care le întâlnim în lucrările unor economiști din secolul al XIX-lea sunt foarte sugestive în acest sens. De exemplu P. S. Aurelian, considerat, cu îndreptățire, de Jinga „unul dintre cei mai pasionați și statornici susținători ai industrializării țării“⁵⁸, pentru a susține ideea dezvoltării eșalonate a industriei vorbește despre necesitatea formării și apoi a trecerii de la *industria domestică a meseriilor* la *industria mare*⁵⁹. Influențat puternic de Fr. List, Aurelian „leagă ideea de națiune de aceea a economiei naționale“⁶⁰, iar pentru a surprinde, prin antiteză, economiile dezvoltate de cele mai slab sau insuficient dezvoltate, el

⁵⁵ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 215—223; cf. Keith Hitchins, *România 1866—1947*, București, Ed. Humanitas, 1996, p. 174—222; N. Clipa, Gh. Iacob, *Idei și fapte din istoria economică a României*, Bacău, 1994, p. 92—121.

⁵⁶ Sugestive în acest sens sunt cuvintele lui P. S. Aurelian: „Așadară aceea ce avem de făcut, înainte de toate, pentru a fonda o industrie națională, este să adoptăm o politică economică bine definită, fondată pe trebuințele și interesele noastre, care să țintească a ne păstra, a ne dezvolta și a ne perfecționa naționalitatea“. * * * *Texte din literatura economică în România — Secolul al XIX-lea*, —, vol. I, București, Ed. Academiei, 1960, p. 361.

⁵⁷ Ioan Lumperdean, *Tradiție și inovație în câmpul cercetărilor privind vocabularul istoric*, în „Acta Mvsei Napocensis“, Istorie, 31/II, 1995, p. 249—262; Idem, *Limbă și economie în societatea românească din secolul al XVIII-lea — prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca“, 34, 1995, p. 159—171.

⁵⁸ Victor Jinga, *Gândirea economică...*, p. 207.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 208.

folosește noțiunile/cuvintele de *națiune industrială* și *națiune agricolă* sau de *economia națiunii industriale* și *economia națiunii agrare*.

Un loc distinct în cercetările lui Victor Jinga îl ocupă gândirea economică transilvăneană din secolele XVIII—XIX. S-a apropiat de această temă de timpuriu, atunci când s-a hotărât să investigheze istoria cooperăției românești din Transilvania, și a revenit la ea de câte ori a considerat că este necesar și obligatoriu⁶¹. A văzut, cu realism, cele două componente fundamentale, *educativă* și *națională*, pe care au insistat cărturarii români transilvăneni în scrierile lor economice. S-a inspirat din acestea și a militat, în activitatea economico-aplicativă și teoretică, pentru îndeplinirea lor cu consecvență și înaltă responsabilitate civică, morală și națională. Dintre cei mai de seamă exponenți ai gândirii economice ardelenice Victor Jinga îi amintește, mai întâi, pe cei care, au activat în Principate: Dionisie Pop Marțian, originar direct din Transilvania și pe P.S. Aurelian, descendent prin părinți, din aceeași provincie. Sunt trecuți apoi în revistă: Gheorghe Barițiu, Ștefan Pop, Ion Roman și Visarion Roman. Acestuia din urmă Victor Jinga i-a acordat o atenție sporită datorită aderenței la doctrina cooperatistă și a inițiativei de înființare, pe principii cooperatiste, a *Societății de păstrare și împrumut* de la Rășinari⁶². A fixat rolul cărturarului ardelen în peisajul socio-cultural și economic transilvănean, precum și preocupările acestuia pentru editarea de lucrări și calendare, adevărate „catehisme economice”, destinate culturii și educației economice a maselor populare⁶³. Visarion Roman și-a canalizat eforturile și spre înființarea Băncii „Albina” din Sibiu, și a acționat — subliniază Jinga — pentru transformarea băncilor românești în instrumente eficiente, de sprijinire economică și națională a românilor ardeleni⁶⁴.

În scrierile lui Victor Jinga găsim referiri și la alte aspecte care au frământat gândirea economică românească din secolele XVIII—XIX. Ne mărginim a le consemna, fără a intra în detalii: *problema țăranimii și proprietatea funciară, aprecieri despre muncă și socialism, evreii în scrisul economic, ce este economia politică?, idei și atitudini privind comerțul exterior al României, influența sașilor din Transilvania și a șvabilor din Banat în cristalizarea concepției și mișcării cooperatiste transilvănene, etc.*⁶⁵ Observăm, astfel, evantaiul larg de probleme care le-a ridicat în epoca modernă societatea românească și care a sensibilizat,

⁶¹ Vezi bibliografia operelor sale la: M. D. Drecin, *Postfață*, p. 743—744. O analiză pertinentă a gândirii economice transilvănene la: Ivanciu Nicolae-Văleanu, *Toader Ionescu, Iuliu Pinczés, Gândirea economică din Transilvania (1784—1918)*, București, Ed. Academiei, 1981; Toader Ionescu, *Ideea unității naționale reflectată în gândirea economică din Transilvania (1848—1918)*, București, Ed. Științifică și enciclopedică, 1983.

⁶² Victor Jinga, *Gândirea economică . . .*, p. 246—248.

⁶³ *Ibidem*, p. 247; Idem, *O energie ardelenă: Visarion Roman*, Extras din Revista „Observatorul Social-Economic” nr. 1/1936.

⁶⁴ Victor Jinga, *Gândirea economică*, p. 247—248. Cf. Mihai D. Drecin, *Banca „Albina” din Sibiu. Instituție a românilor transilvăneni (1871—1918)*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1982, p. 31—50; Alexandru Pintea, Gheorghe Ruscănu, *Băncile în economia românească 1774—1995*, București, Ed. Economică, p. 69—81.

⁶⁵ Victor Jinga, *Gândirea economică*, p. 215—243; Idem, *Principii și orientări ale comerțului exterior . . .*, p. 64—70; Idem, *Germanii în istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1942, p. 7.

inevitabil, gândirea economică din aceeași perioadă. Prin încercările de radiografiere a economiei românești, prin opiniile exprimate și soluțiile propuse *școala economică națională* și-a adus contribuția la progresul societății românești, la înfăptuirea marilor acte naționale care s-au finalizat cu Marea Unire din 1918.

N-am putea încheia aceste rânduri, deoarece din respect și aleasă considerație pentru întreaga sa viață și activitate Victor Jinga, nemuritor prin scrierile sale, are dreptul, în legătură cu tema în discuție la *ultimul cuvânt*: „Literatura economică din România nu s-a inspirat și nu a trăit niciodată exclusiv din izvoare, investigații și exegeze autohtone sau împrumutate. Această literatură a preluat, în osmoza dintre culturi, diverse sugestii, orientări și soluții, altoindu-le totdeauna pe specificul realităților și gândirii românești. În contextul epocilor, gândirea economică românească a primit, de aci, și de altundeva, valențe noi pe care le-a transformat în adevăruri fundamentale proprii, care au servit... interesele economice de bază ale României”⁶⁶.

IOAN LUMPERDEAN

VICTOR JINGA SUR LA LITTÉRATURE ET LA PENSÉE ÉCONOMIQUE ROUMAINES DES XVIIIe—XIXe SIÈCLES

(Résumé)

Cette étude présente les préoccupations de Victor Jinga en ce qui concerne l'analyse des moments les plus importants de l'évolution de la littérature et de la pensée économique roumaines de l'époque pré-moderne et moderne. Intéressé, dès la période de ses études universitaires, de l'investigation des faits, phénomènes et processus économiques d'une perspective historique, Victor Jinga a analysé la littérature et la pensée économique roumaines dans plusieurs de ses ouvrages scientifiques et didactiques. La méthode de sa démarche est apparentée à celle de *l'Ecole des Annales Françaises*, dans le sens qu'il insère à l'intérieur du discours scientifique les textes les plus représentatifs des ouvrages économiques roumains des XVIIIe—XIXe siècles. Il a présenté de la sorte les *prémises historiques* qui avaient favorisé la parution des premiers livres ou *manuels* d'enseignement économique, ainsi que les ouvrages systématiques élaborés par Nicolae Șuțu, Alexandru Moruzi, Ion Ionescu de la Brad, Petre S. Aurelian, Dionisie Pop Marțian et d'autres. Victor Jinga considère que tous ceux-ci ont créé une véritable *école économique nationale*, qui a eu pour but de débattre et analyser des sujets importants relatifs au développement et à la modernisation de l'économie roumaine: le *libre-échange* et la *protection économique*, le *rapport entre l'industrie et l'agriculture*, le *mouvement coopérateur*, le *rôle des institutions de crédit de Transylvanie dans l'émancipation économique, politique et nationale des Roumains transylvains*, etc. Par ses tentatives de réaliser une radiographie de l'économie roumaine, ainsi que par ses opinions et par les solutions qu'elle avait proposées, *l'école économique nationale* a contribué au progrès de la société roumaine et à la réalisation des grands moments de notre histoire qui ont culminé par la Grande Union de 1918.

⁶⁶ Victor Jinga, *Principii și orientări ale comerțului exterior...*, p. 12.